

თეატრი და სხეულები

საბავშვო სალიტერატურო ჟურნალი

შირა, 1 მანისი ფასი
18 — 1916 10 კ.

წელიწადი
 მ ე ლ თ ხ ე

მიიღება ხელის მოწმად 1916 წ. და
 თეატრი და სხეულები
 წელიწადი მეოთხე. (ის. მე-4 წ.)

თ ა შ ა რ ი ს

დ ღ ე

1916

თ ა მ ა რ მ ე თ ე

აღარა ჰშენის,
 აღარ გვიბრწყინვის,
 შეე დროთა*) ძალით ფერ წახდენილ
 და ვით წასულსა
 სიზმარსა ტკბილსა,
 მზეს დიდებულად ჩასვენებულსა,
 ვიგონებთ შენს დროს,
 გული გვიმაგროს,
 სრულად არ წაგწყმდეთ ცის შემრისხაენი!..
 ხნით დამაშვრალი
 დაღონებული,
 შენადგე, მეფე, მოველ ვედრებით:
 მოხელო ბედჯარულს
 შენს სატრფოს მამულს,
 და ჯვართი შენით აკურთხო კვალად.
 შენი ივერი.
 აღსდგეს ძლიერი
 და დადგეს ერად სხვათ ერთა შორის.
 წმიდით საყდართი,
 ენით მდიდართი,
 სწავლისა შუქით განათებული!
 ზნე ამაღლებით,
 ძლევის დიდებით,
 სამშობლოს მიწის სიყვარულითა! —
 და გაგვიცოცხლდეს,
 რომ კვლავც მოგვესმეს
 სიტყვა ქართული რუსთაველისა
 რომ განვიღვიძნეთ,
 სულით განვახლდეთ,
 და გაჰქრეს ბნელი უმეცრებისა!..

გრ. ორბელიანი

თამარ მეფის სახე
 ბეთანიის ეკლესიაში
 (ნაწევრი)

შენს წმინდა სახეს,
 შეენებით საესეს,
 სახიერებით განსხივებულსა,
 ფუმზერ კრძალვითა,
 თაყვან-ცემითა,
 ცრემლ-მორთული გემთხვევი ფერხთა!
 მიხარის, — გიმზერ,
 ვწუხვარ და გიმზერ!
 და ესრეთ მზერა სურს სიკვდილამდგ,
 არ გამოეფხიზლდე,
 რომ აღარ ვგაძნობდე
 ჩემის სამშობლოს სულით დაცემას!
 ყვევილოვანი
 წალკოტი შენი

ა კ რ ო ს ტ ი ხ ი

თუშს, ფშავ-ხევისურს, ამერ-იმერს,
 ალუპყრით ღვთისკენ ხელი,
 მას აძლევენ ფიცსა მტკიცეს
 რომ ადიღონ ერის მცველი.
 ვარდენ ღვანკითელი

*) ივლიანის მიხედვით — აღარა ჰშენის და აღარ გვიბრწყინვის

№ 18

წელიწადი
8 ი ო თ ხ ე

წლიურად 5 მ., ნახევარ წლით 3 მ. ცალ-
კე ნომერი 10 კ. ხელის მოწერა მიიღება
„სორაპანი“ს სტამბაში ყოველ ჯამს.
ხელ-მოუწერელი წერილები არ დაიბეჭდე-
ბა.—ხელთნაწერები საქართვებისამებრ შეს-
წორდება.—რედაქტორთან პირისპირ მო-
ლაპარაკება შეიძლება „სორაპანი“ს სტამბის
კანტორაში—დილით 8—2 ს., საღამოთი
5—7 ს., ტელეფონი № 15-41. მისამარ-
თი: Тифлиси, Ред. „Театри да Цховре-
ბა“ Ис. Имедашвили

№ 18

კვირა, 1 მაისი

1916 წ.

თამარ მეფე და ქართველი ქალი

1905

დღ. შენს წმიდა სახეს,
-ნი შევნებით საუესს...
ვეშხერ კრძალითა თავაქცემითა.
გრ. ორბელიანი.

დღევანდელი დღე ქართველი ქალებს
ბრწყინვალე დღეა, მათი დღესასწაული.

ქართველ ქალებს სრული უფლება აქვთ,
უფლება დამსახურებული, უფლება მთელი
ჩვენი ისტორიით დადასტურებული, — ქართ-
ველ ქალებს თამამათ შეუძლიათ, დღევანდელ-
ლის დღით იამაყონ: მათმა ძლიერმა, მათმა
უკვდავმა, მათმა სპეტაკმა სულმა, მათმა ჭე-
ნიამ წარმოშობა თამარი, ის თამარი, რომე-
ლიც მთელმა ქართველმა ერმა წმინდანთ
ალიარა, ის თამარი, რომლის სახელის ხსენე-
ბაც კი ნეტარებით, სიამაყით და იმედით ავ-
სებს ყოველი ქართველის გულს, ის თამარი,
რომლის შადლიც დღესაც თავს დასტრიალებს
და უკეთესი მომავლის აკვანს ურწყებს ჩვენს
სამშობლოს.

თამარ დედოფალი—ეს ხომ ყოველი ქარ-
თველისათვის საყვარელი, უსაყვარლესი სა-
ხეა, საუკეთესოა, უწმინდეს გრძობათაა გამ-
ღვიძებელი.

თამარ მეფე—ეს ხომ ყოველი ქართვე-
ლის უდიდესი იმედია.

თამარი—ეს ხომ წმინდა ხატია ყოველი
ქართველის გულში სათუთათ ჩასვენებული.

თამარ მეფე—ეს მთელი საქართველოა,
საქართველო ბრწყინვალე, საქართველო ძლი-

ერი, საქართველო ამაყი, საქართველო მტრის
რისხვის დამცემი, საქართველო თავისუფლე-
ბის ტხტზე დაბრძანებული, რომელიც არც
სხვას იმონებს, არც სხვას ემონებს.

თამარ მეფე—ეს ხომ დასახამია და და-
სასრული საქართველოსი ქართველი ხალხის
წარმოდგენაში.

ვინ ააშენა საქართველო?

— თამარ მეფემ.

ვინ შეამკო საქართველო ძვირფასი მონა-
სტრებითა და ეკლესიებით?

— თამარ მეფემ.

ვინ გაიყვანა საქართველოში გზები, არ-
ხები?

— თამარ მეფემ.

ვინ ააყვავა და გააბრწყინა საქართველო?

— თამარ მეფემ.

ვინ იყო ქვერვ ობლებისა და ლარიბე-
ბის მუარველი და მწყალობელი?

— თამარ მეფე.

ვინ იყო სათნოებით, პატიოსნებით, სი-
წმინდით, თავმდაბლობით საცხე?

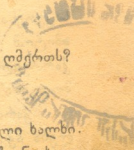
— თამარ მეფე.

ვინ უყვარდა განსაკუთრებით ღმერთს?

— თამარ მეფე.

და სხვ. და სხვ.

აი როგორ მსჯელობს ქართველი ხალხი.
ერთის სიტყვით თამარ მეფე ჩვენი ხალ-
ხის აზროვნებაში ყოველივეა: მთელი ჩვენი

ისტორია, მთელი ჩვენი არსებობა თამარ მეფის გარეშე მისთვის წარმოუდგენელია.

თუკი რამ ოდესმე გავკეთებულა ჩვენში, ხალხის წარმოდგენით მხოლოდ თამარს გაუკეთებია; თამარის შემდეგ თუ რამ დაქვეყნდა, თორემ აღარ აშენებულა.

დღეს ჩვენ მხოლოდ თამარის მადლით ვცხოვრობთ; თუ რამ გვაბადია, თამარის მადლით ისევ, — ასე ჰქვიპრობს ქართველი ხალხი.

მითითებით ქართველ კაცს სულ უბღალაო ნანკრევე, რომელიც კლდეზე ობლით დაყუდებულია და ჰკითხთ ვინ ააშენათქო.

— თამარ მეფემა გიპასუხებსთ.

მას არა სჯერა, მას ვერ წარმოუდგენია, რომ ჩვენში ვისმე რაიმე გაეკეთებინოს თამარის გარეშე.

ეს აღამიანი გაწმიდანება კი არა, ვალმერთებია.

ქართველი ხალხი თაყვანსა სცემს თამარს, მასზე ლოცულობს, მას შესთხოვს, მას ევედრება...

და განა ვედრების ღირსი არ არის აღამიანი, რომელიც ასე შეაყვარებს მთელ ერს, მთელს ეროვნულ ისტორიას თავს?

განა ვედრების ღირსი არ არის აღამიანი, რომლის სახელსაც უცვლელათ ვადანცემენ ერთი მეორეს ურიცხვი თაობანი?

განა ვედრების ღირსი არ არის აღამიანი, რომლის სახელის ბრწყინვალეობაც მხესავით უცვლელია მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში?

განა ვედრების ღირსი არ არის ის, ვისი დიდების წინაშეც საუკუნენი ქედს იხრიან?

თამარი მემკვიდრეობით კი არ იყო მეფე, კი ვაამეფა და მთელი ქართველი ერის გვირგვინით გადააქცია იმისმა საქმე.

ის შრომობდა, მუშაობდა, მადლსა და სიკეთესა სთესავდა მთელს საქართველოში და ამიტომ უკვდავ ჰყო და ვაამეფა ის მთელმა ქართველმა ერმა თავის გულში, თავის წარმოდგენაში.

ქართველ ქალს დღეს ყველაზე მეტი უფლება აქვს განსაკუთრებით იმპაყოს და ამავე დროს დღეს მას ყველაზე მეტი მოვალეობა

აქვს, განსაკუთრებით ჩაუკვირდეს თვის თავს: ყოველი ქართველი ქალი ნაწილია თამარის, ყოველ ქართველ ქალში თამარის სულის წილია და როდესაც ის წარსდგება დიდი თამარის წინაშე, პირველი კითხვა თამარისა იქნება:

— ჩემს ნაწილს რა უყავი, როგორ მოახმარე ჩვენს საქართველოსო.

ქართველ ქალს არ უნდა შერცხვეს და უნდა შეეძლოს, უნდა ჰქონდეს უფლება; თამამად უპასუხოს: მიწაში არ ჩამომარხავს, აი ამდენი ნაყოფი გმოვალდებინა.

ამ გვარი პასუხისთვის კი საქირაა ქვეყნის სიყვარული, საქმე საქმე და კიდევ საქმე.

როგორც თამარ მეფე შეეფერებოდა თავის დროს, ისე თანამედროვე ქართველი ქალიც უნდა შეეფერებოდეს თავის დროს და დროის ზიხვდვით ემსახურებოდეს თავის ხალხს. თამარმა ააყვავა, ააშენა საქართველო.

დღეს საქართველოს ვარდი დამქვანარია, დაქვეყნდა მისი კერა.

დღევანდელმა ქართველმა ქალმა უნდა შეიტანოს თავისი წვლილი საქართველოს ხელახლა აყვავებაში, საქართველოს ხელახლა აშენებაში.

დიდი ქართველი ქალის მოვალეობა, მძიმე მისი ტვირთი, მაგრამ დიდიცა აქვს მას მაღლი.

წმინდა ნინოსი და წმინდა თამარის სული ქართველ ქალებში ტრიალებს და საქართველოს მიმქრალ მხეს ჩვენმა ქალებმა უნდა დაუბრუნონ სიკბოველე და სისამეტაყე.

დღეობა და თაყვანიცემა დიდ თამარს.

დღეობა და გამაჩჯვება თამარის გზით მიმ ვალ ქართველ ქალებს.

ავტორი

თამარ მეფე

შვიდაის წინადაკრძახი.

მერე როგორ?

„სიმაღლით ცებრი,

სიუხვით ზღვებრი!“

აღმოსაყვამის უდაღესი ხელმწიფენი, თამარის ნახევარ მსოფლიოს მფლობელნი, იმუს-

ლიბა

ავტორი

რებოდნენ ისე, რომ ხშირად თავიანთთვის სასუდარო ტილოს საფასურად აღარ რჩებოდნენ. მაგრამ მათი შემუშავებული იდეები ძალები თამარის ძლიერებისაგან იზოზობდნენ. ქართველთა დროშა ფრთხილად პარდავს, დარუბანდს, ტრანზიზონის, არხრუშის, ღვინის, კასრის, ანისის...

ქართველი ღრდანიანი უკრავდნენ მხარულ ჭანგს: ჩვენც თამარ

ისწორად არს მზისა
კირჩხიბისა ზისა,
მთა ვერად სწორავს
არაორტისა!*

„იქ აღამისი, მსგავსად ამისი, ვისცა ეხილვონ, გვამცნონ სად არი? ღმერთმან სამოთხით მოგვეცა სამოთხით*“ ვითერ ბრწყინვალე მზეებარ საღარი; აღმოსავლეთით და დასავლეთით, სამხრით ჩრდილომდის ჰჰოონ, სად არი ზესქნელ ქვესქნელით და გარესქნელით უკანასკნელით უფსკრულ სადარი!“

რად თქმა უნდა, თამარი ნამდვილად არც არანატის სიმადლისა იყო, არც ცისა და არც ზღვის სიფართუ-სისავსისა. განა რომელი ზორციოლო შეედარება ან ერთს, ან მეორეს და ან შესამუსს! შეგარამ იგი ამ გვარი იყო შედარებით იმ დიდებულ დაზნის, ხვარანსის, ერუყის, ხვარაზმის, ათონის, ალუპოს სულთნებისა და ათაბეკებისა, რომელნიც მეტად ძლიერნი იყვნენ და თავიანთ თავს ცის ქვეშეთის მფლობელებად ესთვლდნენ. მათი ძალა რომ დაუთანაშდა*) თაქარისს, გამოხნდა ასეთ შვიტრად, ვით რამიკ ბედალი შედარებით არანატის სიდიადესთან. ამ სიდიადესთან მათი შემობრძოლება გამოხნდა უბრალო ჭაჭატურად: ეს სიდიადე მაიწვა მათ და საქართველოს მიჯნებს აქით შორს გასტყორტ-

ნა, და აიძულა მოეთხოვით მშვიდობა და ხარკის ძლევიტ დამუკრებინათ თავი თვისი თავიანთი უგარტხლებუკო სამეფო ტახტზე. ეს ასე იყო თვით არაბელთ მწერლების მოწმობითაც.

ამან, რად თქმა უნდა, უზუნესად აღაფრთოვანა თავისუფლების მოყვარე ქართველთა კრი. კიდის კიდემდის გაისმა შოთას სიტყვები: „მშობლური ტბილი მოწყალე ცა, წყალობისა მთოველი!“

ამ „ტბილ მოწყალე წყალობის მთოველ ცისა ქვეშე უგლამ სიდიადე ჭნავა, უგლამსთვის გაისხნა ფარულ სამოქმედო ანხარეზი, ეოველი ნიჭისთვის მის შესაფერა საქმე გამოხნდა და უგლამ თავისი შემოქმედება თვის სუგარულ სამშობლოს სამსახურს, მის უადრესად კანდილების მოახმარა.

ქურდობა-ავსაკებაა სრულად მოსნობილე იყო.

კარგე შტერი აღაგმულ იყო.
ერი უშიშრად მოდგვწყობდა.

„მეუმა მიწყვიტე მეუმიკობდა“ და გაფლობით და ლოცვით აკეთებდა თავის საქმეს, მადლობელი იმისი, ვინც იყო

„სიმილღელ ცებრი
სიუხვით ზღვებრი“.

გაუგლად ადგილებში გაჭყვავლათ ტყები დევლად სავლელად.

ურწყავ მინდორ-გველების სარწყავად ითხრებოდა რუ-არხები.

სასულმწიფო სს'ნიანში შემოდოიდა იმდენი, რომ სმინდა სტკირა აღარ ზღებოდა წლეური ხარეი აკვრიფთო ხალხისაგან.

მუსიკა, ხელფინება, მსატრეობა ვითარდებოდა დღით-დღე. მძღაერ ერს უგვე შეეგნო თავისი დირსება: ეუურებოდა ცნად მიმართ და არა დაბლა თავ-ჩაქინდრულად, რაც წესია მოსაერისა

განათლებამ, მკონსობამ ფრთები შეისხა და თავის შეენიერ უგვარლებით მოჭფინა ლაჭკარდოვან ცის ქვეშეთი, ბარ-გვლებიდაიმ კაგვასითონის მწვერვალებამდე

სიტყვა მოვალეობად იქტა, მირობა დაურღვეველად სადმრთო სიმტკიცედ, სიფარული-მეტობრობა—მშობა სიწმიდედ.

ქაღის კულტი, რომელიც ისეც მადლობ-

*) სამოთხე საშეგნელი.
**) დთანაშება—დთანასწორება.

და ჩვენში, აწ უფრო გაზრდეს. ქალის მანდი-
ლი შეიქმნა ისეთ სიწმინდედ, რომლის წინაშე
გახელდებულ მებრძოლეს ს:ტრევერტი ვედარ სჭრი-
დნენ, ბლავგუბოდნენ.

სამოქალაქო საქმეებში სქესობამ დაჭკარვა
მნიშვნელობა. ამ მხრივ, გამოცხადდა: რომ
„ლოკევი ლომისა სწორია,
ძუ იყო, გინდა ხვალა“.

ადამიანის შეფასება დაიწვეს არა სქესობით
და გვარშეილობით, არამედ შიდად ღირსებით:

„თათსად გვარი დფოსდა,
ათათსად ზრდილობა,
თუ კაცი თვითონ არ არის,
კულია გვარიშვილობა!“

მიექნა დიდი უზრუნველ და რიბ-უძღურთა
და გაჭირვებულთ მდგომარეობის გაუმჯობესებას.
ღარიბ დედამის ქალიშვილებს ეძლეოდა ფული
სამზითვო, უძღურთათვის იმართებოდა თავშე-
საფარი სახლები, მონებისა და ხშირად ტყვეებ-
სც ეძლეოდა სრული თავისუფლება.

სამართალი მიუფინა უგულას თანასწორად,
თვალუხვამად. უგულამ კარგად შეიგნო, რომ
„ქმნა მართლისა სამართლისა ხესა შეიქმნ
ხმელსა ნედლოდ“, ვინაიდან სახელმწიფოს მო-
თავედ თამარი იყო „თვით ბქეთა ბქელი, მტკი-
ცი ბქელი, მეწლე სიტყვათა სიმართლისათა“,
„საჯლისა ღარი, ქვეყნისა ღარი“.

ასეთი დიდებით გაატარა მან თავისი 28
წლის მეფობა (1184—1213 წ. 18 იან.) და
თავისი თავისთვის საგანე შეიშხადა უოგელის
ქართველის გულში.

სსოფნა მისი მარად ცხოველია ჩვენ შორის.

მ. ჯანაშვილი

თამარ დიდი

მზე ჩავგისვენა... დაბნელოა,
ძლივს ბეუტავს ჩვენი ღამპარი;
ჩვენი წარსული ჩვენთვისვე
გამხდარა სიზმარ-ზღაპარი.

აკაკი

თამარის ვინაობა და გახვევა.

ვინ არის იგი, წელთა სიმრავლემა და
ყმათ ცვალებადობამ ხალხთა ხსოვნიდან რომ
გერ ამოშალა და საქართველოს შიგნულით მო-
ცულ ცხოვრებას ნათესი სვეტად დასწევია, უო-

ველ ქართველს საფიცივე სიტად მიუწინეგია, ქარ-
თველ ქალს დიდის შიხის სხივთაგან შეკონად
ჯიდად თავს ატვას და მსოფლიოდ სახელგანთქ-
მულ ქალთა წრეს აშუშუნებს?

— თამარ დიდი, დავით აღმაშენებლის
შვილის შვილის გიორგი III-ის ასული, ქალწუ-
ლობაშივე ტახტზე აღწეწილი, სრულიად საქარ-
თველოს მეფე, რომელმაც ჩვენი სამშობლო გა-
ნადიებრა და უოგელ მხრე სრულ ჭეო...

თამარის მამას, მეფე გიორგი III-ეს (1156
—84) „ხსება ძე არ ესეა, მართოდენ ერთი
ასულია. გიორგის რაჟი ძე არ ჭეუგადა, გადა-
წვებია, მეფობა ქალსც შეუძლიან, თუ ჭკვან-
ნიაო, რადგან დრმად სწამდა, შოთას ბიძით
თქმული სიბრძნე, რომ

„ლოკევი ლომისა სწორია
ძუ იყო, გინდა ხვალა...“

და სიტაცხელზევე მოისურვა თავის ასულის გა-
მეფება: 1179 წ. ნაჭარმაგებს (გორის ახლო)
გთადიგოსის, ენასეპობასთა, დიდებულთა და ჭა-
რის წინაშე ასული თვისი მეფედ გამოცხადდა და
დაატვრეგინა; სამეფოს მართვა-გამკეობის საქ-
მეში მუდამ გვერდს ჭეუგადა და, ვით გამოცდი-
ლი მხედრ-გამგე და გამჭკინთო ჭკვის ბატონ-
ნი, თვის ასულს სახელმწიფოს საქმეებში წითეწი-
და, ხოლო როცა გიორგი მეფე გარდაიცვალა,
„საგანგებოდ შეკრებილი საქართველოს დი-
დებულთა ბქობამ დირსეულია შეისაზულია
თვისი მოვალეობა და თამარი—ქალი მამაკ-
ცის თანასწორ უფლებების ღირსად სცნო...
დიდის ამბით და ზეიმით იყო თვით დავკირ-
გვინების წესი მოწყობილი. რაჟი საქართვე-
ლოში მეფე ამათანვე სახელმწიფო ჯარის
უზენაეს ბრძანებლად და სარღლად ბრძანდ-
ბოდა, ამ ბრძანებლობის ნიშნად მას დავკირ-
გვინების დროს სახელმწიფო ხმაღს შემოარ-
ტყამდენ ხოლმე. თამარი თუმცა ქალწული
იყო, მარც „ერმა“ და „ლაშქარმა“ სამხედ-
რო ძლიერებისა და უფლებების სიმბოლო მასაც
გადსცა... და მაშინვე „დლოოცის და აღიდეს
სპათა შვიდათვე სამეფოთათა“.“)

ცხოვრების მოხდენა.

თამარი რომ გამეფდა, საქართველო შინ და

*) პროფ. ივ. ჯავახიშვილის „ქართველ ერის
ისტორიამ“ 1914 წ. 575 გვ.

კარედ, წარსულთან შედარებით, ძველა-მოსილი იყო: კარგაშე შტრებმა გაციეს თუ არა საქართველოში ქალი გამეფდა; მოაუროდებლად იწვეს შემოსევა სხვა და სხვა მხრიდან, მაგრამ ქართველებმა შესაფერი მასხივი გასცეს. თამარმა გამეფებისთანავე სასულთნო მართვა-გამგეობაში ცდილობდა შეიტანა: საქმეთა სამართავად მოიწვია დიდებული კრებუდა, შეადგინა საქართველოს სასულთნო უზენაესი საბჭო, დაახლოვა ნიჭიერი ხალხი, და ასრულიად საქართველოს დიდებული თანადგომითა და ერთგულებით ახალი ევზირები და სპასპეტნი დანიშნა: 1) შივინგობარუხუცესად და ჭეფნდიდით — სტონი, 2) ამირანსასლარად — სარგის მხარგობი, 3) მინდატურთუხუცესად — ჭაბუკი, 4) მსახურთუხუცესად — ვარდან და დანი, 5) მეჭურჭლეთუხუცესად — ვახაბერ ვარდანიძე, 6) ჩუჩუკასად — მარუშანი, 7) ამირანსურად (ამილანსურად) — გამრეკელ თარგლი. ესენი მონაწილეობდნენ დიდებულთა საბჭოში* და სასულთნო საქმეებს შეფესთან შეთანხმებით განაგებდნენ.

მხრის შინაგანი.

შინაური ცდილობის მოხდენის შემდეგ, დიდებულთა საგანგებო საბჭოს დადგენილებით, თამარმა ძალად თამარის თვისი სურვილისა წინააღმდეგ იქორწინა რუსთა მთავრის ანდრია დიდის შვილს გიორგისე, როგორც ერთმორწმუნესე, მაგრამ რადგან ამ გიორგის, რუმელით რუსად იწოდებულს, მრავალი ბიწიერება აღმოაჩნდა, სხვათა შორის „სლადოური ცოდვა და ქცევა“, თამარი განქორწინა (1188 წ.), დიდის საჩუქრით საქართველოს საზღვრებს განცალა და შემდეგ — 1189 წ. შიერთო, დედით ბერატონთანვე მთავრისად, ოსეთის მთავრის შვიდი დავით სოსლანი, სამხედრო უნარითა და სხვა დიანუბებით შემუქლი, რომლისაგანაც შეეძინა ერთი ვაჟი — გიორგი, ღამადა — ბრწყინალედ წოდებული, და ქალი — რუსულიანი.

სამეფოს გადლიმება.

თამარის წინაშეთაგან ბერატ მეფის, დავით აღმაშენებლისა და გიორგი III-ის გამგეობის მართვა-გამგეობით გაძლიერებული საქართველო თამარის ბრძნული მართებლობის წყალობით კიდევ უფრო გაძლიერდა ნივთიერად და სულთერად, საქართველოს სიძლიერე კარგაშე შტრებმა

მოსვენებას არ აძლევდა; ამიტომაც იყო, რომ ხშირად შემოსეოდენ ხოლმე, მაგრამ უოველთვის დამარცხებული უნ უქტოდენ. თამარის თვისი მეფობაში გადასხდა ოცამდე ლაშქრობა — ომი (ზოგიერთ მითაგანში, როგორც არილ მეფის ჩართ. ცხოვ. გვინობს, შოთა რუსთველიც მონაწილეობდა). მემატიანეთა მოწმობით, ბერძენთა იმპერატორმა ერთხელ ქართველთა მოციქულებს წართო მონასტრების შესწორად გაცხადილი განბი. სამეტიეროს გადასხდელოდ თამარის ლაშქარს შეეწა ცრახიონის, სინოპის, ზაფაგონიას, შავი ზღვის ბერძენთა სამეფობელოსა და კახაბეთაში და სსტოკად დასაჯა; თამარმა შექმნა ტრახიონის სამეფო, რომ მით ბირისხარ სდგომიდა მუსულმანთა, ქრისტიანობის საწინააღმდეგო მათი მოძრაობისთვის თვლერი ედგენებინა და საქართველოს დროს იარადით შტრთაგან დაეცვა წმიდა ადგილი შიხობრისა; დიდსა და მხრესავე მონაწილეობას იტყვდა წმი. ადგილთა ბედ იდბაღში: სირიისა და ევფრატის სულთნებსა და იერუსალიმის მეფობელს ბირობა წამართო, ქრისტიანები არ შეეწეხებინათ. ამის გამო სულთნებმა მონასტრებს ხარკები შეუქმნა და ქრისტიანეთა შვეიწროება, შეურაცხეობა და გაძარცვა აკრძალეს. 1192 — 1193 წლებში საღაბით სულთანის 200 ათასი დინარი შეადგინა 1188 წ. იერუსალიმიდან ტატრებულ ჯარში, რომელზედაც მატყარი იყო კარელი, აგრედე მისთვისა იერუსალიმის ჩამორთმეულ სვანეთა დაბრუნება*).

თამარმა საქართველოს საზღვარი განზე გასწია, — საქართველო კასპიისა და შავი ზღვის, შმარსეთის ქ. თავრისას, ოსმალეთისა და არზრუმისა და ში. დონის შესრთავამდე იყო გაშლილი, როგორც დასავლეთელი მინისტრები იუქუბინ. ამ საზღვართ შორის მოთავსებული ხალხი, მნ ენაზე მოლაპარაკენი, საქართველოს სამეფოში შედიოდნენ. ქართველთა თვით არსებობამ უმაღლეს ხარისხამდე მიხწია და უოველ მხრივ გათურჩნა.

სწამალ-მანეთილება.

სწავლა-განთლების საქმე ამ დროს დიდს

* კირიან ენციკლოპისის რუსული გამოცემა. „Культурная роль Грузии въ Исторіи Руси“. Тип. 1910 წ., 54, 71 და 72 გვ.

წარმატებაში იყო: საქართველოში მრავალი სასწავლებელი არსებობდა და ქართველი ახალგაზრდობა დაბალსა თუ უმაღლეს საშენიერო, საღვთმშობელთა და სათელოსათეო განათლებას საშუალოდ შეეწყო. კარდა ამისა, საქართველოს შედინი საბერძნეთის სკოლაშიც იღებდნენ უმაღლეს განათლებას და იმ დროის ცოდნის, მეცნიერებათა-ფილოსოფიის ნათესავს საშუალოდ აცნობდნენ... ამ საუკუნეში საქართველოში განდნენ ჰენიოსები, შალა ნიჭიერი კაცნი, რომელთაც ქართული ენა სისრულით უმაღლეს მწვერვალამდე აიყვანეს და ქართველი ერის ნიჭიერება დიდ შიშვანდელთ შეამყეს.

მშობლობა-ხმლენებაო.

თამარმა დიდი უფრადება მიჰქცია საერო თუ სასულიერო მწერლობის გვერდებზე-ადრდინებას. მის დროს გამოჩნდნენ სახელგანთქმულნი მწერალნი და უკვლავი ნაწარმოებნი შექმნეს. (იხ. ამივე ნომერში იმ. ვართავგას ნართული ისტორიის ოქროს ხანის მწერლობა). მწერლობის კარდა, ხუროთმოძღვრებამ, სახუჭურთმონაშისტროს ხელაგებებამ და მუსიკამ უმაღლეს წერტილს მიხწვიან: ამ საუკუნის ნათესავს ახლაც განცვიფრებაში მოჭყავს უცხოელი *).

მელსინი-ტაძრები.

თამარმა დასრულა ვარძიის მონასტრის შენება. მის დროსვე აშენდა შესანიშნავი ეკლესიები ბეთანიის, კაბენის და სხვა ტაძრები საქართველოს უფელ კუთხეში, აგრედვე იერუსალიმში, ათონსა და სინს მთაზე. მრავალ შინობათა შორის შესანიშნავია წმ. სამების ტაძარი კახეთში, აფხაზში. თამარმაც მოიწვია საეკლესიო კრება მცხეთაში სასულიერო საქმეთა განწყინებებლად ** და თავის სახინიდან უხეს შემოწინებლებს-განმს უცხავინდა საზღვარ კარეთის ქართველთა მონასტრებს.

დახასიათება

თამარი გარდაიცვალა 1213 წ. 18 იანვარს. (ზოგი ცნობით—1212 წ.).

ჩვენი მეცნიერი, პროფ. ივ. ჯავახიშვილი ასე ახასიათებს თამარს: „საქართველომ დაჭარ-

გა დიდებულ მეფე და მოამაგე, თვისი საუკეთესო შენება და საიამყე. იგი თუშტა ქალი იყო და მეუღლე ჰქვამდა, მაგრამ ნამდვილი ჰქვენი გამე იყო, სახელმწიფო მართვა-გამგეობაში აქტიურს მონაწილეობას იღებდა და სახელმწიფოს სჯე მტკიცედ გებდა ხელთ... თამარი შირად შესანიშნავი იყო უპირველთადად ვითარცა კარგი პოლიტიკოსი... „სამეფო განუხუთქვალ დაიგება, უფრადნივე შეიტება და მშვიდობა ჰყო უფრად-თუის“ (დამა გიორგის დროინდელ მემტინეს სიტყუებია)... მისში შეერთებულ იყო ქალის მომხიბლავი მშვენიერება და ვაჭარური მამტობა, სახელმწიფო მოღვაწის სიბრძნე და უმაქო, უფლად მოწვლავ, განურისხებელი გული... მის ტირიფთ უფრებობდა და ვიზილბობა სიკედილით დასჯა... არ ამტკიცებდა ისეთი განახენს, რომელთაც დამნაშავე სიკედილით, თვალდაბნელებით ან ასოთ ამოღებით უნდა დასჯალიყო... საქართველოში დამნაშავეთა სიკედილით დასჯა ამოგვეთა და დამსახირებელი სასჯელები მოსპოია (პროფ. ივ. ჯავახიშვილი. „ქართველ ერის ისტორია“, 635—636 გვ.)

მემტინეთა ცადმოცემით, თამარი იყო სიბრძნით საესე, ტკბილი და დრმად მოწვლავ, სულწრფელი, კეთილი და სთნო, ხალხის უსაზღვროდ მოყვარული, დარბილტკეთა და იბოლთა ბედის შემამსუბუქებელი, ჰქველმოქმედი, მისე მშრომელი, მწვერეტირეული, მაღალგინიერი და შორსგამჭვრეტი გამგებელი, ჩვენი ეროვნული თვითშემოქმედების უდიდესი აღფრთოვნება, ეროვნობის და საწმუთობის წინმსჯელობის დაუღაღავი მოღვაწე, რომელსაც მსოფლიო ისტორიაშიც დიდი სასედი დარჩა. მის დროის მთელი საქართველო (აფხაზეთი, მთიულნი, იმერეთი, ქართლი, კახეთი და სხ.) ცალკეობული იყო, კარგე მტრის შიშის ზარის დამტეში, მოყვარეთა გამსრებელი და მთელი ერი საერთო უღელს ერთად ეწვოდა, დამოუკიდებელი, თავისუფალი ცხოვრებით სტკებობდა. თამარმა დასთესა ქართველთა ერთობის თესლი და თისლი იგი ნაყოფიერად აღმოცენდა და ამიტომაც ისტორიაში მის ხანის ოქროს საუკუნე უწოდა.

უკვლამ სიკეთესათვის ერმა სიღრულეშივე გადაიდა, კარდაცვლებების შემდეგ საქართველოს ეკლესიაში წმიდანთა შორის შეარცხა, რაც რე-

* „Груз. сказ. и народ. игры“.

** პლ. იოსელიანი—„История Грузии, церкви“, 1843. წ.

სეთის უწმიდესმა სინოდმა დაადასტურა.
 ისხენიება 1 მაისს.
 მემკვიდრის სიტყვით ნეშტი მისი გულ-
 თის ტაძარშია დაქრძალული, ხოლო სსოფნა
 თამარ დიდისა — დიდებული ქართველი ქალი-
 სა მთელი ქართველი ერის გულში განისვენებს
 უკუნთით უკუნისამდე ნეტარ მოსალოდნელად*).

იოსებ არიმათიელი

შოთა რუსთველი

თამარ მეფის თანამედროვე დიდებული მგოსანი.

ქართულ ისტორიის ოქროს ხანის მწერლობა (გაგვრითი მიმოხილვა)

როგორც დამტკიცებულია უტყუარის ისტორიულის ფაქტებით, საქართველოში, მომეტებულად კი ქართველთაგან დაარსებულ მონასტრებში სინაზე და ათინაში მეხუთე საუკუნეში მეთორმეტე საუკუნემდე შეუწყვეტელი, ენერგიული და დიდად ნაყოფიერი ლიტერატურული მუშაობა სწარმოებდა.

ამ დროის განმავლობაში, როგორც ვიცით, ვალთარგშა ქართულს ენაზე არა მხოლოდ საღმრთო და საეკლესიო წიგნები, ზეგრი წმინდა მამების და ცნობილ ფილოსოფოსების ნაწარმოებნიც. ამ დროს სამწერლო ასპარეზზე გამოვიდნენ და მოღვაწეობდნენ ისეთანი განათლებულნი და ნიჭიერნი მწიგნობარ-

ნი, როგორც იყენენ წმ. ილიარიონი, მიქელ მოლრეკილი, იოანე მტბვეარი, წმ. იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელნი. მართალია, ქართულ მწერლობის ამ ხნის მომამზადებელი ხასიათი ჰქონდა და ამ პერიოდის განმავლობაში რაიმე დიდად თვალსაჩინო ორიგინალური ნაწარმოები არ შექმნილა, მაგრამ მაინც ქართულ მწერლებ-მთარგმნელების მოღვაწეობას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მთელ ქართულ საერო და სასულიერო მწერლობისათვის.

ქართველებს რომ პირველ დიდგან ქრისტიანობის მიღები ა არ გეჰქონდა სამშობლო ენაზე საღმრთო და საეკლესიო წიგნები, მაშინ, რასაკვირველია, პირველი—ჩვენ ისე ჩქარა და ღრმად ვერ შევითვისებდით ქრისტიანულს მოძღვრებას და ისე აღვივალად ვერ მივიღებდით საეკლესიო ავტოკეფალიას (VI საუკ.); მეორე, ჩვენც ისე მოგვივიდოდა, როგორც მოუვიდათ ჩვენს მონათესავე ლაზებს, კაპადოკიის მკვიდრ მცხოვრებლებს, რომლებიც,—რადგანაც თავიდანვე არ ჰქონდათ საეკლესიო და საღმრთო წიგნები მშობლიურს ენაზე, —ვერ განმტკიცდნენ ქრისტიანობაში და, როდესც 1192 წელს ოსმალებმა დაიპყრეს მცირე აზია და დაარსეს იკონიის სამეფო, ადვილად, თითქმის ძალდაუტანებლად მიიღეს მამულის სჯული და გადაივიწყეს თითქმის თვისი სამშობლო ენა (იხ. ჩუბინაშვილი, ეტნოგ. დასახლება კაპად. ძველი და ახალი მცხოვრებლებისა ანუ ქანეთი (რუსულს ენაზე), გვ. 6—7). მოსამზადებელს ხანას მოჰყვა ოქროს ხანა ქართულ საერო და სასულიერო მწერლობისა. ეს იყო დრო დავით აღმაშენებლისა და დიდი თამარ მეფისა. ამ დროს საქართველო ყოველ მხრივ აყვავდა: პოლიტიკურად ის იყო მძლავრი და საშიში მეზობელ ერებისთვის, რომლებიც ხშირად ეძებდნენ მასთან მეგობრობას, დახმარებას და შეფარველობას; გეოპოლიტიკურად ის გაიფურქნა და გაძლიერდა.

რიონის ნაპირეუი, ველები და მთები იმერეთისა, კახეთისა და ქართლისა მოიფინა და მოირთო ხუროთმოძღვრების მშვენიერის ნაწარმოებით; დაარსდა ახალი ეპარქიები, გა-

* ამოღებულია ხელთნაწერ „ქართველ მოღვაწეთა ლექსიკონიდან“. ზემოთხსენებულ წყაროების გარდა, ვისარგებლეთ, შ. ჯანაშვილის, დ. კარიჭაშვილის და სხ. ნაწერებით.

1 წიგნი: წიგნი: ანაქარას მე...
2

3
4

الحمد لله
مجال الصلاة والسلام
تبارك وتعالى
عبر السبع
أمر الله أنصاره

დოკუმენტი
საქართველოს
საზოგადოებრივი
მეცნიერებათა
აკადემიის
გამომცემი
ბ. ბ. ბ.

თამარ მეფის ხელნაწერი და ფული

1, სიგლის ბოლო: „ესე ჩვენ ინიტიკონსა მეფობისასა ჩვენისასა შეთვრამეტესა“. 2, „ჰ. მტიკეე ყოს ღმერთმან შეუცვალებლად“. 3, თულის შემოკლ. წარწერა: „თრ“ (თამარ); „ღთ“ (ღვით); 4, თამარის ვენზელი „თამარ“; 5 და 7, ფულის არაბული წარწერა: „დღღოფალი მალად ხარისხოვანი დიდება სოფლიისა და სარწმუნოებისა თამარ ასული გიორგისა შემდგვი მესხისა ღმერთმან აღიდოს ძღვევანი მისნი“ და 6, თამარის ფული. (ამოღებულია მ. ჯანაშვილის რუსული წიგნიდან „Царица Тамара“).

იხსნა ახალი სკოლე“; სასულიერო და საერო მწერლობა მომწიფდა, დავაეკცდა და მალალ ხარისხამდის განვითარდა; გაჩაღდა ლიტერატურული მუშაობა ქართველთა მონასტრებში, მომეტებულად სინაზე და ათინაში. მეფენი და დიდებულნი აარსებდნენ და ანახლებდნენ მონასტრებს,—ამ უმთავრეს ცენტრებს ქართულის განათლებისას; მდამბოი ხალხი კი გულუხვად სწირავდა მათ ვასამეფებელად და მოსაწყობად თავის წყლისს. ასეთი იყო მაშინ დრო,—დრო სარწმუნოებრივი აღმაფრენისა და ერთუზიზისა.

მონასტრების აყვავებას მოჰყვა ჩვენში განათლების და მწერლობის აყვავებაც.

როგორც ვიცით, ძველად, მეთორმეტე საუკუნემდის, ბიზანტია შეიღვენდა საქართველოსათვის სწავლა-განათლების და საზოგადოთ კულტურის უმთავრეს წყაროს. მაგრამ დავითის და თამარის დროის მწერლობაზე დიდი გავლენა ჰქონდა არაბეთის კულტურას და განათლებას. არაბები ამ დროს დიდის ენერგიით და შრომის მოყვარეობით იკვლევდნენ და შეისწავლიდნენ: ღვთისმეტყველებას, ისტო-

რიას, ფილოსოფიას, კანონმდებლობას, მათემატიკას, რიტორიკას, მედიცინას. (იხ. ჩერევისკი, მუსულმანობა და მისი გამოღვიძება (რუსულათ), ნაწ. II, გვ. 222).

ამ არაბულმა განათლებამ გაიტაცა თვით ევროპაც. უკანასკნელი გფუაცეცებით აღდენებდა თვალ-ყურს არაბულ მეცნიერებას და კულტურის განვითარებას და იქიდან მოელოდა ახალს სიტყვას, ახალს ქეშმარიტებას. მართლაც არაბების მეცნიერება დირსი იყო ასეთის ყურადღებისა და პატივისცემისა. მოკლე ხანში არაბებმა გამოიჩინეს განსაკვიფრებელი ნიჭი, შრომისმოყვარეობა და შემოქმედება. მათის წყალობით დიდის სჩქარით გავრცელდა განათლება აზიაში, აფრიკაში და ევროპაშიც კი. რაც შეეხება არაბების მაღალ სასწავლებლებს ანუ აკადემიებს, მათ განცვიფრებით იხსენიებენ ევროპის სწავლულები. (იხ. ფულმანი, ისტორია საშვალოსაუკ. ლიტერ., ტ. I, გვ. 141; ვებერი, ისტორია, ტ. VI, გვ. 457).

არაბებს ჰქონდათ ორნაირი ტიპის სკოლა: დაბალი და მაღალი ანუ აკადემია. აკადემიებს აარსებდნენ ქალაქებში. ცნობილნი და სახელგანთქმულნი იყვნენ აკადემიები ბლდაღისა, ბასორისა, ზუხარისა, დამასკისა და სამარყანდისა. უმთავრეს საგნებად აკადემიაში ითვლებოდნენ: ღვთისმეტყველება, ფილოსოფია, იურისპრუდენცია, ლოღიკა, ფილოლოგია და დიალექტიკა. საბუნებისმეტყველო საგნებს სპეციალურს სასწავლებლებში ასწავლიდნენ, მედიცინას და ჰიგიენას კი კლინიკებში—(უკეთ რო ითქვას, საავადმყოფოებში). უმაღლეს სასწავლებლებს სთავაზუი უფრო ი პროფესორები უღდათ.

თუმცა დღემდის ჯეროვანად გამოარკვეული და გაშუქებული არ არის ის, თუ როგორ იყო დავით-თამარის დროს დაყენებული და მოწყობილი სწავლა-აღზრდის საქმე ქართულს სკოლებში, მაგრამ დარწმუნებით შეიძლება ერთიდა ითქვას, რომ ქართული სკოლები ისე იყვნენ მოწყობილნი, როგორც ბიზანტიის და არაბეთის სკოლები.

სხვათა შორის, ჩვენ ვიცით, რომ საქართველოში არსებობდა სამი უმაღლესი სკოლა

თამარ მეფე (1184—1213)

სრულიად საქართველოს გამგებ-მფლობელი.

დავით სოსლანი

მეუღ. თამარ მეფისა, მწიგნ. და გამტრიახი სარდალი.

ანუ აკადემია. გრემში დაარსა აკადემია ათონის ბერმა იოანე ჭირკვიელმა, რომელიც „პეტრიწის“ სახელითაა ცნობილი; თბილისში აკადემიას განაგებდა გრიგოლ ბერი; იყალთოში პროფესორობდა არსენ იყალთოელი. ქართულ უმაღლეს სკოლებში ასწავლიდნენ: დეთისმეტყველებას, ფილოსოფიას, კლასიკურ ლიტერატურას და სხვა. (იხ. ისტორია თეიმურაზისა, გვ. 295; პლ. იოსელიანი, ისტორ. საქ. ეკლ. (რუსულად), გვ. 71, 79).

ზოგიერთი ქართული ისტორიული საბუთები მოწობენ, ქართულ აკადემიების გამგე პროფესორები პირნათლად ასრულებდნენ თანთან მოვალეობას და ითვლებოდნენ თანამედროვე მეცნიერების საუკეთესო წარმომადგენლებად...

დავით აღმაშენებლის და თამარ მეფის დროის ქართული მწერლობა ითვლება კლასიკურად. ამ დროს გამოჩნდნენ შესანიშნავი მწერლები, რომლებმაც გაამდიდრეს ქართული მწერლობა უკვედვის ნაწარმოებებით და საშუალება მისცეს ქართულს აზროვნობას და შემოქმედებას ფრთები მძლავრად გაეშალა.

ამ პერიოდის საერო მწერლებში ღირს-შესანიშნავი არიან: გრიგ. ჩახრუხაძე, სარგის თმოგველი (დასწერა ჰოემა „აღილარინი“), მოსე ხონელი (ავტორი ჰოემისა „ამირან-დარეჯანიანი“), ძეგნაყორელი (ჰოეტა), ეგრიცელი, ივანე შავთელი (ბერი, ერისკაცობაში აბდულ მესია), დავით საათაბაგოელი (გადმოთარგმნა სპარსულით ჰოემა „ვისრამიანი“) და ქართველთა სიამაყე და საქართველოს გენიოსი შვილი შოთა რუსთაველი და სხვ.

ჩვენს მოკლე მიმოხილვაში საერო მწერლობის მხოლოდ ჩამოთვლილ დაგმავალი-დებით, ვინა-ღვან მათ შესახებ თითქმის ყველა ქართველ მკითხველს ცოტა რამ გაუგონია ან წიუკითხავს. გვეგონია, რომ ბევრისთვის უფრო საინტერესო იქნეს დასახელება და გაკვირთ მინც აღნიშვნა იმ მწერლების მოღვაწეობისა, რომლებიც ფილოსოფიას და ლიტონმეტყველებას ემსახურებოდნენ და რომლებიც ბევრის სრულებით უცნობნი არიან. ამათ შორის შესანიშნავნი არიან:

იოანე ტაბაგაძე, შესანიშნავი რიტორი, პედაგოგი, ფილოსოფოსი, პოეტი, მთარგმნელი დამისკინის „კატელორიისა“ და ფილოსოფოს პორფირეს „ისავაგვიკისა“.

გურგუ მჭებია, დიდი ბრძენთა შორის, შესანიშნავი სილოგისტი, შეუღარებელი პოეტი (იხ. „წყობილ სიტ.“ ან. კათალიკონისა, გვ. 257), გრამატიკოსი, შემომღები ქართულს მწერლობაში „წენტინისა“, დამწერი შესანიშნავის ისტორიულის თხზულებისა: „მოაქვეჲ ქართლისა“, იამბიკოსი და შემდგენელი აქროსტიხებისა (იხ. ცუგარელი, გვ. 61; ეროდანი, ქრონ., გვ. 215; პლ. იოსელიანი, თბილისის სიძველენი, გვ. 154).

ასენ ავათიანელი, დამაარსებელი და პროფესორი ქართულის აკადემიისა, ზედმიწევნით მკოდნე ლოლიკისა, მეტაფიზიკისა, ფიზიკისა, ანატომიისა, რტორიკისა და პიტიკისა; მებრძოლი სომხებთან და ინიციატორი რუს-ურბნისის კრებისა; კაცი იშვითის ენერგიისა და მეტყველებისა, რომლის შესახებ ანტონ ქათალ. ამბობს: „ფარსუბი არსენისა ბრწყინავენი, ისინი მშვენიერნი არიან; მისი ღოდიჲ განსჯევიფრებულად მდიერია“ (იხ. ნ. ურბნელი, დავით აღმაშ და მისი ღრო, გვ. 9, 96; „წყ. სიტ.“, 260—262).

გიორგი ჭყონდიდელი, შესანიშნავი ოსტატი, მამამძემე, დამწერი „ალაპისა“: კაცი სწავლული და ბრძენი, დამაარსებელი სამეგრელოში უმაღლესის სკოლისა, განმანათლებელი აფხაზეთისა და სვანეთისა (იხ. „ქართ. ცხოვ.“, I, 247; ხახანაშვილი, ეპზ. ნ. II, გვ. 317).

ანტონ ჭყონდიდელი, თამარ მეფის თანა-

მედროვე, კაცი სწავლული, მწიგნობარი, რომელმაც დასწერა შესანიშნავი თხზულება: „წესი და მოწყობა ლაშქარისა“ („ქართ. ცხ.“, I, 245; აღწერა შიომღვიმის მონასტრისა, გვ. 33).

იოანე ზეტრაძე, პირველი სწავლული და პირველი ფილოსოფოსი თამარის და დავითის ეპოქისა, „ქეშმარიტი ფილოსოფოსისა“, რომელმაც შეითვისა ყველა დარგი ცოდნისა და მეცნიერებისა, განმამშვენიერებელი ქართულის ენისა, დამწერი საუცხოველო ლექსებისა; მან დაწერა და გადათარგმნა: „ნემესიოსისა, გადათარგმნა „ტოპიკები“ და „პერი არმენია“ არისტოტელისა; შეადგინა ქართულ წიგნების კატალოგი (იხ. პრ. მარრა, რუსული „საეც. უწყებები“, 1906 წ. გვ. 197; პლ. იოსელიანი, 79).

ამ მცირე ცნობებიდანაც სჩანს, თუ რას წარმოადგენდა ოქროს ხანის ქართული მწერლობა და თუ რამდენი ნიქურნი და გენიოსი პირნი ემსახურებოდნენ მისს აღზრდა-განვითარებას. რასაკვირველია, ისტორიული პირობები დიდად ხელს უწყობდნენ ქართულ მწერლობის ასეთს აყვავებას და გაძლიერებას.

დიდი თამარ მეფის სიკვდილის შემდეგ, სამწუხაროდ, ეს სასარგებლო პირობები ძირიანად შეიცვალნენ და საქართველოც მალე დაუძლურდა, დაკნინდა, გადატაკდა.

ამას მოჰყვა ქართულ მწერლობის დაუძლურება-დაცემაც. იხ. ვართავაძე

წერილები მეგობართან

ქათველ მუსულმანების შესახებ.

ძეორავსო მეგობარო!

თამარ დედოფლის დღისთვის არ შემიძლია ცოტოდენი რამე არ მოგწერო იმის შესახებ, თუ ჩვენი მოძმე ქათველ-მუსულმანები რა ღრმა ჰატივისციემის გრძობით არიან მისდამი გამსჭვალულნი. თამარ დედოფალი ის აღმამანია, რომელიც მათს გულს ქათველ ქრისტიანების გულთან აერთებს და აკავშირებს იმ ღროს, როდესაც ისინი ეამთა ბრუნვის მეოხებით ჩვენგან დაშორე-

ბულნი იყვნენ... თამარი თითქმის ერთად ერთი სახელია, რომელიც შერჩათ ქართველ-მუსულმანებს თვის დიდებულ წარსულის მოსაჯონებლად, ის სახელია, რომელიც სამასი წლის განმავლობაში მხნე დარაჯად უღვა მათ შორის ქართულ ენას, ქართულ კერას, ქართულ ეროვნულ გრძობას, და თუ ეს სამივე კიდევ მოიპოებოდა მათ შორის, ამას უნდა ვუმადლოდეთ უმთავრესად იმ მომხიბლავ გავლენას, რომელიც თამარს აქვს ნააზნა.

თამარ დედოფალს მეტად უყვარდა ქობულეთი, აჭარა, შავშეთი, ლივანა და ქანეთი... აქ ხშირად დაბრძანდებოდა და სცხოვრობდა იგი... ეს ქართველ მუსულმანებმა გარდმოკებით იციან. „ჩუ თამარის კაცე ვარ“, — მოულოდნელად მითხრა ერთმა ქართველ მუსულმანმა, როდესაც ვკითხე, თუ ვინაა იგი... ამ სიტყვებში მთელი წარსულის გამოძახალია ჩაქსოვილი... თამარის ხსოვნა თითოეულს ქართველ მუსულმანს გულის სიღმეში აქვს აღბეჭდილი, როგორც წინდი მის გვარტომობისა, მისი სისხლ-ხორცისა.

რასაც ქართველი მუსულმანი თვის გარშემო ხედავს, ყველაფერს თამარს მიაწერს: იქნება ძველი დარბაზი, ციხე, ტაძარი თუ სხვა რამე... თამარის იყო ის მეფე, რომელმაც მთელი საქართველოში სწავლა-განათლება და მთლიან კულტურა უმაღლეს წიგრიტომადის აღიყვანა...

— თქვენა ენა, — მითხრა ქართველ მუსულმანმა — გურჯულია. ჩვენი ენა გურჯულია. ამ ენაზე საუბრობდა დიდი თამარი. ეს ენა არ მოკვდება!“

„და გურჯული ენა არის ჩვენი დეიდი დედა ენა... ამ ენაზე საუბრობდა დიდი თამარ დედოფალი: ამ ენას არ დაავიწყებს ჩვენი ქე და მომავალია.“

(მითრობილად „აუღწე“)

მეტად უხარია, როდესაც ქართველ მუსულმანი ან თეთი გესაუბრება და ან მოგისმენს საუბარს თამარის შესახებ.

— ზათომის ახლოს რომ თამარის ციხეა, — მეუბნებოდა ერთი ქართველი მაჰმადია-

ნი: იმ სულკურთხეულს მაშინ აუშენებია, როდესაც ტრაპიზონიდან დაბრუნებულა თავის ჯარით, ამ ჯარში ჩვენებური ბიჭეცი ყოფილან ბლომად. თამარს იქ თავისი ნათესავი გაუმეფებია. დაბრუნებისას ჯარი დაუსვენებია ბათომის ახლოს. წვიმიანი ამინდი ყოფილა. ჯარის კაცებს ფეხსაცმელიდან ტალახის მოშორება დაუწყევიათ... ამის მეოხებით გორაკი აღმართულა. ამ გორაკზე ციხე აუშენებია. უყვარდა აქ ცხოვრება...“

თამარის ციხის გვერდით ჩამოდის მდინარე, რომელსაც ყორალოს თავის წყალს ეძახიან. ერთი ჩემი თანამესაუბრე ქართველი მუსულმანი მეუბნებოდა: „ფეფენდი! ამ მდინარის სახელი ძველად თამარის წყაფი ყოფილათა გამოუცვალეს სახელი?!“

ყორალოს თავიც თამარის სოფელია! მარტლაც, ეს სოფელი სიმათხის მსგავსია, და მთელი ბათომის მიდამოების თვალთა... აქაა დღეს გამართული ქართულ საქველმოქმედო საზოგადოების მიერ სკოლა, რომლის მეთაურებად არიან ორი ქართველი ქალი, — მშობლიურ ერის მიმართ სიყვარულის ჩაგონებით ქართლიდან აქ გადმოტყორცნილი: ვლენე ტიქაშვილი და ზეფე გუგუშვილი, რომელთაც დაიმსახურეს თამარის სოფლის მცხოვრებთა თანაგრძობა...“

ჩვენ გვევრა, რომ სიძარბოზე ბოლოს ვამარჯვებ... ბნელი ძაღლები ვერას ვახდებოან, და თამარის კაცება, როგორც ეძახიან ქართველი მუსულმანი თვის თავს, თავის დედა საქართველოს დაუბრუნდებოან და სწავლა-განათლების ფერხულში ჩაებმინა... სალი გონების მეოხებით ისინი მიხვდებოან, რომ მხოლოდ მათი მოსიხსნე მტრები, აგრეცლებენ განძახს ხმას, რომ ქართველ ქრისტიანებს ქართველ მაჰმადიანებში ქრისტიანობის გავრცელება სურთო... მრავალრიცხოვან შეგნებულ ქართველთა მაგივრათ და ჩემის მხრითაც ვფიცავ უკვდავ ხსოვნას და სხივოსან სახელს თამარ დედოფლისას, რომელიც ესდენ სანუკვარია ორივე სჯულის ქართველთათვის, რომ ჩვენ, ქართველ ქრისტიანებს, არავითარი ხელი არ გვაქვს მაჰმადის სჯულთან და მისი პატივის მცემელნი ვართ. ვალიარებთ სჯულის

თავისუფლებას: დე ქართველმა მუსულმანებმა თავის სჯულის წესები მტკიცედ შეასრულა... ეს ვერ შეუშლის ხელს მათს ერთობას ჩვენთან! ჩვენ ჩვენი სჯული და მათ მათი სჯული...

დღეს ქეშმარიტად ხარაზს თამარ დედოფლის უკვდავი სული, როდესაც ხ. დავს, რომ მისი საყვარელი ხალხი, მისთვის თავგაწირულ აქარულ ქართველებს შორის ჩამომავლენი, დღევანდელი ქართველი მუსულმანები საღი ქუჩის ჩაგონებით უბრუნდებიან თავის საერთო სამშობლოს, —საქართველოს, სწავლაზე გურჯულ წიგნს, სძებნიან თავის კურთხულ კებას, ძმური საღმთო ეგებებიან კეთილ განზრახვით მათთან მისულ ქრისტიან ქართველებს და მათთან ერთად ებმებიან საერთო ცხოვრების მიძიმე უღელში...

შორს, ბნელი ძაღვობა, თქვენ ვეღარ შეაჩერებთ გაღვიძებულ ერს თავის ბედნიერების ძიებაში... თქვენი ყოვანი სეზური ჩხავილი ვულს ვერ შეუძრწუნებს თამარის კაცებს: ისინი უკან აღარ დაიხვეწენ... იქ სიკვდილია, წინ კი სიოცხლე...

შენი შეგობარი ი თეზბიტელი

თამარ მეფე და დიდუბე

ახლიანდელი ქ. თბილისის ნაწილი დიდუბე ძველად ყოფილა პატარა, მაგრამ საყურადღებო სოფელი, „სანახესა თბილისსა“, არამც თუ ძველს დროს, მეცხრამეტე საუკუნის ნახევარამდისაც. ვორონცოვის დროს დიდუბელები გადას ხლებულან ჩუღურეთში და დიდუბის მგერი წილი დაჩენია სომეხს ამატუნის. მერე ქალაქი რომ გაიზარდა, დიდუბესაც მიეცა ფასი, როგორც ქალაქის ნაწილს.

ძველი სოფელი დიდუბე რომ მნიშვნელოვანი ადგილი ყოფილა ძველადვე, ამას გვიტყობებს რამდენიმე ისტორიული ვადმოცემა და ეს ვადმოცემანი შეეხება უმთავრესად თამარ მეფეს, რაც ერთი ასად აღიღებს მნიშვნელობას ჩვენს ცხოვრებაში. აი ის რამდენიმე ვადმოცემა.

პირველი შეეხება თამარ მეფის ქორწინებას.

როდესაც გადაწყდა თამარ მეფის მეუღლედ დავით სოსლანი მოეწვიათ „მამან. წარვადეს დიდუბეში აშენა და იშენა: და წარმოიყვანეს დედათაჲ (რუსულანი) და კაზრდილი მისი, რჩეული დედასაჲ, დავით და მოვიდეს სრასა დიდუბისასა, სანახესა ტფილისსა, და მუნ ქმნეს ქორწილი შესატყუას და შემსკავსებუდი ხელმწიფობისა და შარანდგობისა მათისა“...

როგორც თამარის ისტორიკოსის ამ სიტყვებიდან ცხადად სჩანს, თამარ მეფეს დიდუბეში სრ. —სანახლეც ჰქონია. მამასადამე გერჯვარი დაიწერა დიდუბის ეკლესიაში და შემდეგ დიდუბისავე სრ. —სანახლეში გადახდა დიდუბელი ნადიმი „შემსკავსებუდი ხელმწიფობის მათისა“.

ესევე ცნობა ი. დავითაშვილს გამოთქმული აქვს შემდეგ ლექსში:

საქართველოს დედოფალი,
დედა ქართლისა, თამარი,
სიმშვენიერით მოსილი,
ამომავალი მზის დარი,
დავით სოსლანის მეუღლე,
რომელს უმშვენა მან მხარი,
დიდუბეში იქორწინა,
სადაც რომ საყდარი არი.
ნადიმობა გაუმართა,
მოიწვია თავის ჯარი;
სი სული ცხვარი დაჰკლა
და ორასი ნიშა ხარი;
ლურჯი სუფრა გაუშალა,
თითქმის იყო ასი მხარი;
ქვირ-ობლებსა უწყალობა
ოქროს, ვერცხლი დიდი ძალი.
სიბრძნით, სიუხვით ქებული,
დილის ცისკარი, სად არი?
ის მნათობი ქვეყნიერი
მკვდარიც ვერ ვპოვეთ, სად არი!

მეორე ვადმოცემა: ერთ-ერთი დიდი ვადმოცემის წინ თურქების წინააღმდეგ მთელი საქართველოს ჯარი შეიკრიბა დიდუბის მინდორზე; ჯარს ძლიერ იტყვედა ეს ვადმოცემული ტრილი მინდორი, დარაზმულს ჯარს ზიზიში გაჰქანდა. მობრძანდა თამარ მეფე ჯარის სანახავად, დათვალეირა, მოიწონა, მე-

რე ჯვრით დალოცა და საქართველოს სამხედრო დროშა ამირსპასალარს მხარგრძელს გადასცაო, ამბობს გადმოცემა.

ამ ამბავს მეოსანი გრ. ორბელიანი ასე გვისურათებს:

„თამარის დროშა გაშალეს, შეკრბა დიდუბეს ლაშქარი...
თამარი ლოცავს ჯვართა, ჯარს ამხნევს გულის უხვებით“...

სჩანს, დიდუბე, საზოგადოდ ჯარის შესაკრებელიც იყო, როცა ან ადღუში იყო ჯარისა, ან გასალაშქრებლად მოიყრიდა თავს წასვლის წინ.

ზემოხსენებული გადმოცემაც ხომ მკაფიოდ ადასტურებს, რომ თამარს სრა-სასახლე ჰქონდა ქალაქს გარეთ, დიდუბეში და ცხადია, სწორედ აქ უნდა ყოფილიყო თავმოსაყრელი ჯარისა, როგორც უფრო მოსახერხებელი ადგილი, ჯერ იმით, რომ სატახტო ქალაქზედ ახლო იყო; მერე დიდი ტრიალი მინდორიც ხელს უწყობდა ამასვე და, მესამე, სასახლეც აქვე ჰქონდა მეფე ქალს.

მესამე გადმოცემა გვეუბნება თვით ეკლესიის შესახებ, უფრო კი იმ ძველის ძველი სასწაულთმოქმედი ღვთისმშობლის ხატის შესახებ, რომელიც დღესაც დიდუბის ეკლესიაში ასვენია.

ეს ღვთისმშობლის ხატი უპოვიათ თამარ მეფის დროს და დიდუბეშივე დაუსვენებიათ მაშინდელს ტაძარში; თითონ თამარ მეფე დიდი პატივის და თავყვანისმცემელი იყო ამ ხატისათ.

მას შემდეგ ამ ხატს თავყვანისმცემელი მოსდის არაუც თუ თბილისიდან, არამედ მთელი საქართველოს სხვა და სხვა კუთხიდან და არა მარტო მარცხენა დიდუბის ქართველნი, არამედ სხვა წესის ქრისტიანებიც მრავლად.

ამ გვარად, დიდუბე არის დაკავშირებული დიდებულ მეფეს, წმინდა თამარის სახელთან, და ეს დაკავშირება არ არის შემთხვევითი და უბრალო, არამედ საბუთიანი და ისტორიულად სარწმუნო.

ამიტომ ყველა ქართველს ჰპართებს ამ ადგილის პატივისცემით ხსენება და მასთან

დაკავშირებულს საეკლესიო კითხვის ყურადღებით მოპყრობა.

დიდუბის ეკლესიის ახლანდელი მღვდლობრეობის შესახებ შემდეგში მოვილაპარაკოთ.
დ. ნახუცრიშვილი

თამარ მეფე მკოხნების დახასიათებით

იოანე შავთელი (XII სუჟ. მწერალი):
შემოკრბით, ბრძენო, ათინელთ ძენო, თამარს ვაქებდეთ მეფედ ცხებულსა, კრიტს, ღიბას, მალრიბს, ეგვიპტეს, მარტიეს, ჩინეთს ჩინეთსა თარშის ქებულსა!..

ჩაბრუხაძე (XII სუჟ. მწერალი)
თამარ წყნარი შესაწყნარი,
ხმა-ნარნარი, პირ-მცინარი,
მზე მცინარი საჩინარი,
წყალი მქნარი მომდინარი,
მისთვის ქნარი, რა არს ქნარი,
არსით მთქნარი უჩინარი,
ვარდ-შამხნარი შამ-მოდინარი,
ღაწე მწყაზარი შუქ-მდინარი!

შოთა რუსთაველი (XII სუჟ. მწერალი):
თ მარს ვაქებდეთ მეფესა...
ქება წარბთა და წამწამთა,
თმათა და ბაგე, კბილისა,
ბროლ-ბალახშისა თლილისა,
მით მიჯრით მიწყობილისა...

არჩილ მეფე (XVII სუჟ. მწერალი):
როს თამარ დიდი ხელმწიფე
სულ ხმელთა პირსა ნათობდა,
სხვათა მნათობთა უმჯობე
მხესა მით ეკამათოდა,
ბროლ-მინა ერთათ შეთხზნილ
გარშემ გიშერი სათოდა,
მძლეველი შორეთ მეფეთა,
დამ.მხობელი მათოდა,—
იმხედრა უნეს მეფეთას,
აღვირი იპყრა ძლიერად,
მან ტახტი ხელმწიფობისა
შეამკო ხვად მის მიერად,
გაბრწყინებული გაშვენდა
სფერო უღრუბლო აერად,

დაიპყრა შეიძინე სამეფო
 ლის ამერიკითურთ იმერალ.

ანტონი I, კათალიკოზი (XVIII სუჟ.)
 ასულთა შორის დაეითიანთა თამარ
 სოლომონითნი მსგავსებანი ყოველნი
 იყოველისფერნა: მამრთ წარგმატა მღვდრი,
 შეგნიერ ქმნილი შინაგნით და გარეგნით
 ქრისტეს ივისებთა ქრისტებრივ ამჟო მადლით,
 სოლომონითი სიბრძნე აქა ჰპოვო შენ
 მისებრ სიმღიდრე სიბრძნის ნაყოფნი მისნი
 ქრისტეებრ მადლი, ცხებულება უფლისა,
 შევნიერება გონების მუღამ მზობა
 პირველთა თვისთა უმეტესი განბრძობა.
 იტყვიან ძველად სემირამიდას ვისმე
 მეფესა ვისმე ცოლსა ნინის მეფისას,
 კვიროსის უძძლევს ალექსანდრეს უდიდესს,
 პროპონტოს კიდით მშველობს კიდით ინდიას
 შევნიერ, მდიდარს, უმდიდრეს ძლიერებით,
 არამედ სხვას ვისმე მღვდლსა ესგვარ დიდებით
 ცოლსა ქსერქსისსა, დედასა არტაქსერქსისსა,
 ხოლო მკვირისა კვალად კვიროსისასა
 კვიროსი დიდისა საყდრისა დედოფალსა
 შევილთა მბრძანებესა ნებისაებრ თვისისა,
 კვალად ეგვიპტის მეფესა კლეოპატრას,
 მოხსენებულსა იოსიპოსის მიერ,
 ძლითა დიდსა, წინააღმდეგობითა მძლესა;
 კვალად კესარის დედასა ანტონიას
 გაიოსისა სარაცხსა თქმულთა თანა,—
 ესენი, რაცა ჰშენის ქმნულთა მსახურთა,—
 ესგვარნი იყვნენ: ოდენ ევალებებრ ნაცხადნი:
 გუშინ ჩნდენ და ღღეს განქარდენ, დასცხრენ
 ყოფით,
 მგრა თამარის საქმენი სჩანან ღვთის შორის,
 სოლო ნიადაგ გავრქელდეს უცვალებელთ:
 არა დავიწყდეს გარეშემოთა ჩვენთა
 ბრძენთა ბერძენთა. სომეხთა, სირთა, სპარსთა;
 დიდება მისი სადიდებელი ღვთისა,
 ხოლო ქართველთად არ სამართალ არ-ხსოვნა
 საქმეთა ბრძნისა მეფეის თამარისთა.

გრიგოლ ორბელიანი:

ვარსკვლად გვინათს სახე ნაჯელი
 თვალნი სიამის გამოშავებნი,
 სარო-ტანადი, ნაზად მრხეველი,
 თითნი ნარნარად ბროლის ნათალნი!
 ვითარცა ღმერთა შევნიერების,

ქველმოქმედების, სახიერების
 ვით ტრელი მადლის მშვილა და წყნარი,—
 ეგრეთ შევნიერებთ მოვალს თამარი!
 სხივ-ცისკროვანი მისი გვირგვინი
 უპყრავს დიდებას და სათნოებას;
 წინაშე მისსა ძლევდა და მუხნი
 განადიდებენ მისსა მეფობას!
 მის ღრწის მოსდევს დიდი ორბელი,
 შოთა უკვდავი, ბრძენი ქუონდილი,
 მხედართ-მთავარი დიდი მხარგრძელი
 და გამრეკელი ლომებრ გულადი!
 თამარის ღრწსა გაშალეს...
 შეკრბა დიდუბეს ლაშქარი:
 კახა ფარ-შუბით, თუში ხმლით,
 ფშაგ-ჩეხესურს ჰშენის აბჯარი,
 მკლავით ძლიერით ქართლელი,
 ვით ციხე ბურჯი მგვარი,
 ოსი ფეხ-მარდი, მთაჯუა
 ბრძოლაში შეუპოვარი,
 მესხი სწავლითა ქებული,
 გმირი იმერა ზრდილობით
 და მშვილდოსნობით აფხაზი,
 გურჯულ-სვან-შეგრი მკვირცხოვით!..
 თამარი ლოცავს ჯვართა,
 ჯარს ამხნევს გულის უხვობით;
 გული მეფისა ზღვა არის,
 უსაზღვროება წყალობით.
 გალაშქრდენ, მისწვდენ კარნუსა,
 ერთის შეტევით მიღწევის!
 ლომებრ მისცივიდნენ სინაპსა,
 მის ციხე ზღვაში გარდავდეს;
 განვლეს არეზი, თავირზი,
 ყაფლანქუ გარდაიარეს
 და მტვერი გაოხრებისა
 ღვთის რისხვად ყაზმინს თავს დასცეს!

რ. ერისთავი:

გარდაიცვალა თამარი,
 ჩაესვენა ქართლის მთვარე,
 უბედურსა საქართველოს
 დღე დაღდა დიად მწარე:
 ერი იგლოვდა შავ ღღესა,
 დასტიროდა დიდი, მდარე,
 ავდრებდნენ იმის სულსა
 და სდიოდით ცრემლი ცხარე.
 გაქრა მთიები მზე თამარ,

მთლათ საქართველოს მფლობელი,
 „რკინის-პალოდგან“ შვეშეით
 გურგანის ზღვამდე მყარობელი
 ერთგულთა ჯილდოს მიმცემი,
 ურჩებთა დამამხოველი,
 დედა და მეფე ქართველთა,
 ლაშა-გიორგის მშობელი.
 ქალ-ვაჟი დარჩა ნეტარსა,
 მეტი არ ესევა შვილები,
 ლაშა-გიორგი, რუსულან —
 ტურფანი, კვალად ზრდილები,
 მათ დაუტევე მოყმენი,
 მასთანვე გამოზდილები,
 ერთგულნი, გამჭირებნი
 და ქირში გამოცდილები.
 სამეფო დარჩა ძლიერი,
 კარგებთან დასადარია,
 ეკლესიებით შემკული
 იყო მთლად მთა და ბარია:
 სასწავლებლებით ბრწყინვალეს
 ჰყვანდა მრავალი ჯარია.
 იმათთა მოპირდაპირეს
 ერთხელც არ გაუხარია!..
 ციხეებით, ქალაქებით
 სამეფო იყო მკობილი,
 ნავთსაყუდელნი გემებით,
 ნავებით გამოწყობილი,
 დიდება თამარ მეფისა
 მეფეებს ჰქონდა ცნობილი:
 ზოგნი აძლევენ ხარკებსა
 და ზოგი იყო ძმობილი.

ს ი ზ შ ა რ ი

ერთხელ მხოლოდ, ისიც ძილში,
 ქართველ ქალთა ვნახე კრება;
 გეფიცებით, მისი ნახვა
 ახლაც ისევ მენატრება!
 ტახტზე იჯდა თამარ მეფე,
 მომხიბლავი, ეშხიანი!..
 მარცხნით უღდა თინათინი,
 მარჯვნივ — ნესტან-დარეჯანი.
 გაას ეხვიენ სხვა ქალებიც,
 როგორც მთვარეს ვარსკვლავთ კრება,
 ცალ-ცალკე და ყველა ერთად
 სისოცხლვ და ნეტარება!..

შემოვიდა რუსთაველი,
 ის სულ-მნათი და მგოსანი,
 ხელში ეპყრა მოწიწებით
 მისა „ვეფხისტყაოსანი“.
 თაყვანი სცა სწორ უბოვარს,
 მის წინ მუხლი მოიყარა...
 გაიღმა ტახტზე მჯდომმა
 და ცრემლებში გაღმორღვარა!..
 შვის ქიატის დარი იყო
 უცნაური ის ღიმილი
 და თვით გრძობის ორკოფობაც
 ცრემლში იყო ჩაღესილი:
 მასაც შგოსნის თანაგრძობა
 გულში ედვა, როგორც ქალსა,
 მგარამ უნდა დაეჭირა
 თავი, როგორც დედოფალსა!
 ბრძანა: „გმადლომ, ვერ გადვხდი,
 როგორც მეფე, ღღეს შენს ვალსა, —
 უკვდავების მოსახვევით
 მიგაპირებ მომავალსა!..
 მიუბრუნდა მერე იქ მღვთმ
 ნესტანსა და თინათინსა:
 — „თქვენ გილოცავთ ამ ქვეყნიურ
 სიყვარულს და შეგბა-ღბინსა!
 „გიანდერძებთ საქმროთ ყველას
 ტარიელს და ავთანდილსა,
 რომ ქართველი ქართველ გმირათ
 გამოზრდიდეს შვილი-შვილსა!“
 ეს რომ ბრძანა, ნათლის სევტათ
 გაღმომევა ცისარტყელა...
 აიტაცა შუქმა შუქი
 და მას გაჰყვა თანვე ყველა!..
 მე კი დავრჩი... შემეშინდა!..
 მიმოვავლე გარს თვალები
 და რა ვნახე იმათ ნაცვლათ?!
 სხვა ხალხი და სხვა ქალები!!
 არც თამარი, არც თინათინ,
 აღარც ნესტან-დარეჯანი!..
 აღარც ერთს არ ეტყობოდა
 ქართველობის რამ ნიშანი!..
 გული დამწყდა!.. გამეღვიძა,
 ნაღვლიანთ გამეცინა!..
 ვთქვი: „ნეტავი არ მენახა,
 საუკუნოთ დამეძინა!..
 აჰკაი

თ მ ა მ რ ი

ხალხურნი შემოქმედებით *

თამარ მუხომანიანი

(ნუსხა იხ. წიგნაკში: „საქართველოს ძველი დროის თავდასავალი.“ გამოცემა დეკ. დამბაშისძის. ქ. 1897 წ.)

ანდერძი ნახეს შეფისა თამარის დატოვებულად:

ჭქმენითა სანში კუბონი თვალ-ოქროთ განშეენე-
ბული,

ერთი დამარხეთა მტყუანსა, ერთი ვარძიან და-
ბული,

შე დამარხეთა ტელათში, არ მუთნ თათართა ვნე-
ბული.

სულთან ნუქარდინს ჯავრი მქირდა თა-
მარის. შემოსთვალა:

ოღეს მოკვება შეფეო, ქართველთა წინამძღვარა,
მამინ წაგალო: სულტანმა იასრთო ქართველთ
ზღვარა!

სადაც დამარხებენ შეფესა, უქმნა მის საფლავს
ქვანისა,

ცოცხალს ვერ უფუგ რაც მიწადა, შევდარსა ვოფოფ
შენსვარა!

მოესმა ესე ამბავი შეფეს ცოცხალსეუ სვიანსა.
თვითა ჭეჭავდა თვის შვილსა თვისებ ვერ განკე-
ბიანსა:

„ჩემს უკან ნუ თუ სულტანსა ომი ვერ უქმნიან
ხლმინსა!

ქნება ბილწმან, რაც უთქვამს, მიქმნას შე გვირ-
გვინიანსა!“

ამის ფიქრითა უბრძანა. შათ კუბოთ გაკეთებანი:

„სამს ზაღაც დაჭვალთ შორი-შორ, ვერ მიქმნიან
ცოცხლის გუნებანი!“

მუის აღსრულეს ბრძანება და ჭეუეს შეფისა ნე-
ბანი:

ერთი მუნ დაფლეს, ერთი მუნ: „მტერთ ვერ ჭქმ-
ნან შეფის ძებნა!“

თვით დაეწერა შეფისა თვისის სეფითა ნაწერი,
სამთავრე საფლავის ქვაზე ესე ჭეუათო ნაწერი,
აქ ქვანი ზირქვე დასდევით, საფლავს ვერ ნახონ
ნაწერი.

თამარ მეფის თქმული

როს ნაკარმაგებს შეფენი შედინევი ზურად დაძე-
ბსსენს

უიხილბაშ, ოსმალ-არაბნი საზღვართა გარეთ გა-
შეხსნეს,

ხახართა თვეზნი ბერ რიგნი ივერთა წაგლში
შთამესხნეს

ამა საქმისა სეფქმენელსა, აწ მკლავნი ტულსა და-
შეხსნეს!

თამარ მეფე და ხონთქარი

მალაში ღმერთმ წაჰკიდა...

ზღვაში ჩაუშო ხომალდი,

ზედ აღმისებრი დაჰკიდა,

ზედ დასა ქართველთ ღმერთი,
მრავალს წყალობას დაჰპირდა...

თამარ დედოფალი ვიყავ

ქებული კიდის კიდემდე...

ზღვაში ჩაუშვი ხომალდი,

ხმელეთა ჩემსკენ მოვივლე,

არზრუმთა დავდე ბეგარა,

ისპანს ხარჯი ავიღე.

ამდენის საქმის მოქმედმან

ცხრა აღლი ტილო წავიღე ..

უბისს ვეავე საყდარი,

იწყულოსა წყალი ვადინე,

ისპანს დავსდეგ ბეგარა,

სტამბოლს ხარჯა ავიღე,

თეთრს ზღვაში რკინა ჩავავდე,

ხმელეთი ჩემსკენ მოვივლე.

ამდენის საქმის მოქმედმან

ცხრა აღლი ტილო წავიღე.

თ ა მ რ ი

(ძველად ქობულეთელ ქართველ მამადიან ბეგინიძის-
გან გამოთქმული.—ამოღებულია ზ. კიკნაძის წიგნიდან)

„ათასი კება ყმა მყვანდა,

ყველანი ოქროს დილითა,

ვაქმედი დედალ ხობობსა,

ვასომდი ბროლის კიქითა,

ვინც რომ შემება შევები

ალალითა და ჯიქითა,

აწი თქვენ იციტ, მეფნო,

ვინც დარჩეთ ამის იქითა...“

*) ამოღებულია ისტ. მ. ჯანაშვილის ხელთნა-
წერ თხზულებიდან „თამარ მეფე“.

(სენარებიდან)

თამარ დედოფალ მობრძანდა.
 თხემს ეხურა ზუჩი,
 ყურებს ჰქონდა საყურე,
 თვალები ჰქონდა იაკონთის,
 კბილები ჰქონდა მარგალიტის
 დაწვები ჰქონდა ბრწყინვალე
 ყელზე ება იაშვი,
 გარე ეცვა აბჯარი,
 შიგნით — ატლასი,
 მხრებს საშხრებში
 წვივებს საწვივებში,
 ფეხთ ემოსა წულგები,
 ცხენს იჯდა ქვიშა-ფერს,
 უნაგირი მოკედლილი
 მყარი ოქრო,
 სამუდელ ჰქონდა კაპარი,
 აღვირად ოქროს ჯაჭვი,
 საგულედ ოქროს ბუშტები.

სარეცელის სწმინდე

(გაღმოსვლა)

თამარ მეფის შესახებ მე უფროებ სხვა და სხვა
 ზეპირი-ჩემულებიანი. უმოთვინესი სურათდება მთავარი
 სასტყე-საათამაგოს ქართველ მამკლიანებსა და ოსეთში
 დანერგლ ამბებს. შრავალ ამბავთა შორის გავრცელე-
 ბულია შემდეგი გარღმოსვლას, რაც ჩემ მიერ დაბე-
 დილ წიგნებშიც არის ანუსყული.

დავით სოსლანის ხელში, მეორე შვილის მიცე-
 მის შემდეგ, თამარ მეფემ ისურვა თვისი სარეცელის
 ხელშეუხებლად დატოვება. ამ გარემოებამ გამოიწვია
 თამარის და დავით სოსლანის განაგება; გაცრა კი არა,
 არამედ ურთიერთ ჩამოშორება. ამის საფუძვლათ დე-
 დოფალს აი რა უთქვამს დავითისთვის:

„რაც ჩვენი თაჯახისა და ტახტისათვის საჭიროა
 იყო, მე ის მივეცი ჩვენს ოჯახს და ქვეყანას; ამიტომ
 დღვის შემდეგ სარეცელი ჩემი თავისუფალი უნდა იქ-
 მნისო“.

დავითმა შეისმინა დედოფლის წინადადება და
 მის შემდეგ თამარს შვილი აღარც მისცემია. ამას ხომ
 ჩვენი მატრიანეც ასევე ასაბუთებს. **ჯ. შ.**

წვერილი აბჯები

➔ **თამარკობა დღეს.** I მაისს, გაღმადილ იქ-
 ნება საქართველოს სხვა და სხვა კუთხეში.

➔ **თამარკობის აღსანიშნავად ძაბრად**
ქალთა სახ. „განათლებლის“ თათნობით დღეს, I მა-
 ისს, დილით დიდუბის ტაძარში გადაიხდებინა წირვა-

პარმლისს, ხოლო შუადღისას სახანონო თეატრში გა-
 იმართება ზეიმი.

➔ **ამ წოდებისთვის საბანავაშოდ** მომზადებულ
 ლი წერილები: 1) თ. ყოდანისა „ამწირობლები და
 ქართველი ქალები ძველად და ახლად“, 2) ზ. ტიკინა-
 ძის „ლაზისტიანი“, 3) გრამალაშ კანის „თამარის საფე-
 ლავი სად არის?“ და სხ. შემდეგი ნომრისთვის გადა-
 იღო. ამავე ნომერში ვერ მოთავსდა თამარის შესახებ
 ხალხში გავრცელებული ლეგენდა-გაღმოსვლანი.

➔ **რადგან მანკარანმა მამამს** მახლობელ
 დროში გამოვეთ „თეატრი და ცხოვრების“ საგანგე-
 ბო ნომერი „ქართველი ქალი“, ამიტომ ისტორიულ-
 (ნინო, შუშანიკა, ქეთევან და სხ.) თუ თანამედროვე
 მოღვაწე ქალთა დახასიათება-სურათები და ქალთა შე-
 სახები წერილები იმ ნომერში დაიბეჭდება.

➔ **თამარის საბანავაშოდ** ნომრის გამოცემის
 გამო შორიგი მასალა შემდგენისთვის გადაიღო, აგრეთვე
 შემდეგ გამოვა შექსპირისა და სერვანტისის სახსოვარი
 ნომერი.

➔ **საბჭოების ქალური** დღეს გამართება თა-
 მარ მეფის საზეიმი საღამო.

➔ **„მეფე ქალური“** ანუ **„უბედურ შემდგომი“**
 დრ. I მოქ. ამ ნომერში ვეღარ დაიბეჭდა.

➔ **დ. ჩოხატაძის** თეატრში დღეს, I მაისს,
 გაიმართება თამარის საღამო (სიტყვა, წარმოდგენა,
 ცხოველი სურათები, სიმღერა-ლექსები).

➔ **წმ. თამარ ჰაქობი“**, წიგნაკი — ქართველ
 მამკლიანთა და სხვათა ზეპირის ცნობებით. „მცარენი-
 ლი ზ. ტიკინაძის მიერ, მეოთხე გამოცემა, 48 გვ.,
 იურათით 10 ქ. იკიდება. ეს წიგნაკი რუსულადაც გა-
 დილობება.

➔ **ბაშური** კვირას, I მაისს, ბაშურის
 ქართული დრამ. წრე მართავს თამარის დღესასწაულს.
 პროგრამა: შესავალი; რეფერატი თამარის ცხოვრები-
 დან; პიესა და დიფერტისმენტი; ცხოველი სურათები
 და საკონცერტო განყოფილება.

სალონი ქართველ ქალთა!

სამშობლო მხარის მოზოგებულთა უცხოეთში
 მყოფი ქართველი ახალგაზობა საღამო უძღვნით ქარ-
 თველ ქალთა და უღოცათ თამარის დღეს, ამ ქართ-
 ველ ქალთა დღესასწაულის დღეს.

სულით და გულით უსურვებთ მათ, **ამ** ქართ-
 ველ ქალს მუდამ სიწმიდის და სიდაქობის ემბლემას
 დღესაც შეუტყუებულად ეფერიანების სიწმიდის დრო-
 შა და ერთ დროს მილოიანი და დღეს განაგებულ
 საქართველოსათვის გამოეზარდოს დირსეული შველ-
 ნი. დღეს ეს დღე პირველი მაისი, დღე თამარისა,
 იცის ქართველ ქალთა სადღესასწაულო დღე და ნი-
 ნოს, ქეთევანის და თამარის სახელი ყოფილყოფს მათ-
 თვისს — გზის მიმდევრული სამშობლოსათვის თავდად-
 ბულობისა, მას გამარჯვება ქართველ ქალთა!

ხარკოვეში მყოფ ქართველ ქალთა და ვეთა ერ-
 თი ჯგუფის მიზნობილობითი **ქ.**

სახალხო კლუბი

მართი ძვირის ჰროზრამა 1-7 მის.

ორშაბათი — სინემატოგრაფი, სიმებიანი ორკ.

სამშაბათი — საოჯახო საღამო; ორკესტრი

ოთხშაბათი — სინემატოგრაფი, სიმებიანი ორკ.

ხუთშაბ. — ქართული წარმოდგენა (უფოსოდ);

პაპაძე. სინემატოგრაფი, ორკესტრი.

შაბათი — ოპერეტა.

ძვირად — კლუბი გელაე საზოგადოლო ბინაზე. საზოგადო სადღილი ხელის მოწერიით. სახანდარი; ორკესტრი; სინემატოგრაფი.

დასაწყისი: კონცერტებისა საღამ. 9 საათ., წარმოდგენისა და სინემატოგრ. საღ. 8 ს. **შესასრულელი** ფასი ჩვეულებრივია, მხოლოდ სამშაბათს და შაბათს იხდინა: მანდილოსნები და სტუდენტები (ფორმაში) 65 კ. მამაკაცები 1—05 კ.

ალ. იმედაშვილი

ორშაბათს, 2 მისის, სახალხო საბჭოში შეასრულებს ჰამლეტის როლს.

სახალხო სახლი

ორშაბათს, 2 მისის, 1916 წ. ქარ. ქ. დრამ. დასის მიერ **ალ. იმედაშვილის** თაოსნობით წარმოდგენილი იქნება:

კამელეტი

ტრაველია ნ. მოქ. უ. შექსპირისა, თარგ. ი. მანაბლისა მონაწილეობას მიიღებენ: დავითაშვილი ნ. ქიქოძე ანტო ბეიანიშვილი ს. აბაშიძე ვ. გუგუნია ვალ. გომელაური შაქ. თარალაშვილი ი. იმედაშვილი ილ. იშხნელი გ. ზარდალიშვილი ი. შამფორია ილ. სარაული მ. გვარამენ. გედევანოვი გ. ვარვარაძე ე. კორეშელი. დასაწყისი საღ. 8 საათზე აღვილებს ფასი 15 კ. დან 1 მ. 50 კ. მდრ.

ნაკალაძვის თეატრი

კვირას 1 მისის

ნაძალაძვის სცენის მოყვარეთა და მსახიობ გ. იშხნელის მონაწ. წარმოდგენილი იქნება

დღენი ჩვენი ცხოვრებისა

სტუდენტ. ცხოვრ. 4 მძქმ. ანდრევიცის

მონაწილეობენ: შარგველაშვილი, ს. გოგაშვილისა, კაჭკაძე, ბურძინაშვილი, შინაშვილი, ბატ. გ. იშხნელი, კახინაშვილი, კუდუსაშვილი, სვანიძე, ძაძაძა, გოგაშვილი, ლაღოშვილი, კანდელაკი, შავაშვილი, ჩიჩუა, ბედინაშვილი, შაჭავარძანი და სხ

დასაწყისი საღამოს 8 ს.
აღვილებს ფასი 20 კაპ. 40 კაპ.
მორიგი გამეგ შეტუხელოა. ნაშვი-
რეისორი ს. გოგაშ.
აღვილებს ფასი 20 კაპ. 40 კაპ.
მორიგი გამეგ შეტუხელოა. ნაშვი-

„განათლება“

წურნაღ-გაზეთებს კანტარა

ქმ. თბილისში ილღას ქუჩა № 6.

გეზუნება ჰკეტებს: „თეატრი და ცხოვრება“, „თახ. აზრნი“, „უშ. მათრახი“, „საქარ-ფელო“, „თიფლისის ლისტოკი“, „Русское Слово“, „ბორისონი“, კელდის კალენდ-ღები და სხ. და სხ. ქართული წიგნები. ფულო რს ქრთღები უნდა გამოიტეზანოს შემდეგი ად-რესით: Тифлиси, почтовый ящик № 96, С. Таварткиладзе.

წიგნების შემდეგი ად-რესით, почтовый ящик № 96,